

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
JENKINS, PHILIP

Isus, Dumnezeu și Om : cum au modelat patru patriarhi, trei împărătese și doi împărați 1500 de ani de creștinism / Philip Jenkins. - București : Bookzone, 2024

ISBN 978-630-305-232-8

2

Traducător: **Valentin Sebastian**
Redactor: **Mihaela Savu**
Grafician copertă: **Cezar Mandă**
Tehnoredactor: **Anca Marisac**

JESUS WARS

Copyright © 2010 by Philip Jenkins.
Published by arrangement with HarperOne, an imprint of
HarperCollins Publishers.
All rights reserved.

© Bookzone 2024, pentru prezenta ediție
Toate drepturile rezervate pentru limba română.
Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi stocată
sau reprodusă fără acordul editurii.

Editura Bookzone

Șoseaua Berceni nr. 104, sector 4, București
Comenzi și informații:
Telefon: 031-433-50.68
E-mail: office@bookzone.ro
www.bookzone.ro

PHILIP JENKINS

IISUS

DUMNEZEU ȘI OM

Cum au modelat patru patriarhi,
trei împărătese și doi împărați
1500 de ani de creștinism

Bookzone
BUCUREȘTI, 2024

Cuprins

Introducere

Dar voi cine ziceți că sunt?	7
Termeni și definiții.....	19

1. Miezul problemei	27
---------------------------	----

Anexă la capitolul 1

Marile Sinoade ale Bisericii	67
------------------------------------	----

Partea 1

Dumnezeu și Cezar	71
-------------------------	----

2. Războiul celor două naturi.....	73
------------------------------------	----

Anexă la capitolul 2:

Câteva învățături timpurii despre Hristos	105
---	-----

3. Cei patru călăreți: Patriarhii Bisericii.....	111
--	-----

4. Împărătese, generali și împărați.....	143
--	-----

Partea a 2-a

Sinoadele haosului	173
--------------------------	-----

5. Nu Maica Domnului?..... 175

*Anexă la capitolul 5: Cele douăsprezece
anatematisme propuse de Chiril și adoptate
de Sinodul de la Efes (431)..... 215*

6. Moartea lui Dumnezeu..... 219

7. Calcedon..... 253

Partea a 3-a

Universul pierdut..... 285

8. Cum a pierdut Biserica jumătate din lume..... 287

9. Ce s-a salvat..... 331

Anexă:

Personajele principale din poveste..... 345

Note..... 357

Mulțumiri..... 399

Introducere

Dar voi cine ziceți că sunt?

Iisus i-a întrebat odată pe ucenicii săi: „Cine zic oamenii că sunt Eu?” Aceștia i-au răspuns că despre el circulau tot felul de povești – că ar fi un profet, poate Ilie sau Ioan Botezătorul întors pe pământ. „Dar voi cine ziceți că sunt?”¹ i-a întrebat.

În cursul ultimilor două mii de ani, creștinii au dat felurite răspunsuri la această întrebare. Da, majoritatea cred că Iisus a fost om, dar și Dumnezeu, una dintre cele trei persoane ale Sfintei Treimi, a fost deopotrivă și Dumnezeu, și om.

Dar această afirmație naște mai multe întrebări decât răspunsuri, căci o credință atât de „simplă” în Iisus Hristos cere contopirea a două categorii de ființe radical diferite. O asemenea încălcare a hotarelor îi nedumerește și îi înfurie pe credincioșii altor credințe. Îndeosebi pe monoteiștii stricți, precum musulmanii și evreii. Dar chiar și acei creștini care împărtășesc această credință fundamentală adesea nu o pot explica cu o limpezime comparabilă cu cea a vechilor sinoade bisericești timpurii. După acele standarde riguroase, practic toți nespecialiștii din ziua de azi (inclusiv mulți clerici) ar putea fi acuzați de erezie gravă.²

Biblia nu este câtuși de puțin clară în ceea ce privește relația dintre natura omenească și cea dumnezeiască a lui

Roma, Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim. Deși această structură a fost recunoscută în mod oficial în anul 451, noțiunea de scaune mari cu autoritate patriarhală datează de la sfârșitul secolului al IV-lea. Făcând un mic anacronism, voi folosi pe alocuri cuvântul *patriarh* pentru a mă referi la episcopii care dețineau această autoritate, chiar dacă se referă la o perioadă anterioară recunoașterii oficiale a acestui titlu.

Având în vedere că toate evenimentele abordate în această carte au avut loc în epoca creștină, nu a fost nevoie să precizez dacă s-au întâmplat înainte de Hristos sau după. Astfel, scriu pur și simplu „anul 431” în loc de „431 d.Hr.”.

I

Miezul problemei

Cei ce-L împart pe Hristos să fie tăiați cu sabia, să fie sfâșiați în bucăți, să fie arși de viii!

Sinodul al II-lea de la Efes, 449

În anul 449, cei mai importanți Părinți ai Bisericii creștine s-au adunat la Efes, un oraș din Asia Mică, pentru a discuta probleme teologice stringente. Într-un moment crucial, în sala în care se purtau discuțiile, au dat năvală o gloată de călugări și soldați, care i-au forțat pe episcopi să semneze niște hârtii goale, pe care, mai târziu, învingătorii și-au așternut propriile formulări doctrinare. Documentul conținea atacuri îndreptate împotriva patriarhului Constantinopolului, Flavian, unul dintre cei mai influenți trei sau patru clerici din lumea creștină de atunci. O gloată de călugări s-a năpustit asupra lui Flavian, strigând „Omorâți-l!” și l-a bătut atât de rău, încât acesta a murit din cauza rănilor câteva zile mai târziu. Atât de brutale au fost aceste fapte, încât câștigătorii finali ai disputei au proclamat acest sinod ca fiind nelegitim. L-au numit *Latrocinium* – într-o traducere mai liberă „Sinod tâlhăresc”.¹

Știm din istoria de mai târziu, despre episoade în care creștinii au recurs la violență, în special împotriva celor de altă credință, dar în acest caz, cele două tabere erau de acord în multe privințe. Ambele facțiuni citeau aceeași Scriptură, împărtășeau aceleași idei despre Biserică și despre ierarhie și erau de acord în credința că Iisus Hristos era Dumnezeu întrupat, a Doua Persoană a Sfintei Treimi. Erau însă în complet dezacord cu privire la natura lui Hristos. Dușmanii lui Flavian, cu milițiile lor de călugări, credeau că Hristos are o singură natură în care predomină latura dumnezeiască. Ei socoteau că, respingând acest adevăr și propovăduind două naturi, tabăra lui Flavian trăda însăși esența creștinismului. Ei credeau, la propriu, că Flavian l-a împărțit pe Hristos.²

Omul modern este derutat de o asemenea brutalitate stărnită de o dispută filozofică aparent banală. Cu siguranță, ne putem gândi că aceste dezbateri au implicat distincții mult prea subtile, la fel de fanteziste ca faimoasa dispută despre numărul de îngeri care încap pe vârful unui ac. Ce ar fi putut determina, în acest caz, o ură atât de cruntă? De fapt, în spatele acestei dispute se află un paradox care stă chiar în centrul credinței creștine. Creștinii cred că Dumnezeu lor este om și Dumnezeu în sensul cel mai deplin al cuvântului, dar atunci este mult prea ușor să muți centrul de greutate într-o direcție sau alta. Fie îl privim pe Hristos doar ca Dumnezeu, caz în care este deja lipsit de caracteristici umane, nu mai este părtaș la experiența noastră umană și devine o divinitate în ceruri, precum Zeus sau Thor; fie, dimpotrivă, insistăm atât de mult pe umanitatea sa, încât neglijăm elementul divin și negăm Întruparea. Astfel ajungem să propovăduim un Hristos cu două naturi și două conștiințe, la propriu, o ființă scindată schizofrenic. Potrivit adversarilor lui Flavian, tocmai acesta socoteau ei a fi păcatul patriarhului, iar violența lor brutală a fost singurul răspuns adecvat la grava ofensă adusă Fiului lui Dumnezeu.

Violența este de neiertat, la fel și toate persecuțiile, și convertirea cu forța. Însă creștinii din vechime aveau dreptate să fie pătimiși cu privire la cauzele pentru care luptau, chiar dacă mijloacele folosite rămân îndoielnice. Subiectele principale al controverselor nu aveau nimic de-a face cu subtilitățile filozofice, dar erau o chestiune crucială pentru identitatea creștinismului și pentru dezvoltarea credinței în decursul istoriei de mai târziu. Polemicile despre Hristos au avut și continuă să aibă consecințe uriașe, care afectează nu numai religia, ci și politica și cultura.³

Războaiele pentru Iisus

În primele secole ale creștinismului, a existat o tendință puternică de a-l face pe Hristos mai dumnezeiesc și mai cersesc. În toate religiile, profeții și întemeietorii timpurii, odată cu trecerea timpului, au fost urcați pe un pedestal înalt. Buddha, în ultimele sale cuvinte adresate ucenicilor săi, le-a spus acestora să nu aștepte un mântuitor din afară, dar după câteva secole, Buddha a devenit, la rândul său, o ființă divină, avându-și obârșia dincolo de lumea aceasta, astfel încât osemintele sale au ajuns să fie cinstite și aproapeenerate ca ceva sfânt. Și creștinii au fost, în mod constant, tentați să-l transforme pe Hristos într-o persoană divină, fără niciun element specific naturii umane. Când creștinismul a devenit credința dominantă în imperiu, credincioșii au început să își imagineze, îndeobște, un judecător cersesc înfricoșător sau un stăpân al universului, un *Pantocrator* sau *Atotstăpânitor*, care privește oamenii din cupola unei bazilici impunătoare, astfel încât este extrem de dificil să vezi ceva omenesc în el.

În timpuri mai recente, portretizări ficționale ale unui Hristos prea uman au stărnit reacții furibunde din partea celor cărora le este greu să-și închipuie un Hristos atât de

absorbit de preocupări lumesti. În 1980, imaginea lui Iisus cu o soție și copii a dus la acuzații de blasfemie împotriva filmului *Ultima ispită a lui Hristos*. Numeroși sunt cei care se umplu de indignare la simplul gând că întemeietorul creștinismului ar putea avea slăbiciuni și pasiuni omenești, îndoieli sau remușcări în legătură cu misiunea sa. Sexualitatea umană reprezintă, se pare, o pată care nu poate fi în niciun fel asociată cu o ființă pur divină. Hristos umblă printre oameni ca un soi de turist divin.⁴

Și cu toate acestea, de-a lungul secolelor, alți creștini s-au străduit să păstreze chipul uman al lui Iisus, fixându-l ferm pe pământ și în mijlocul oamenilor. Aceasta se datorează, în parte, nevoii îndeobște omenești de a avea o divinitate accesibilă, cineva care să împărtășească experiențele noastre și să ne asculte rugăciunile. Chiar și acolo unde Hristos a fost așezat într-o sferă de neatins pentru oameni, un înlocuitor al său a apărut sub forma iubitoarei Maria, Fecioară și mamă. Cu toate acestea, imaginea unui Iisus-Om este viu înfățișată în Noul Testament. Credințioșii nu l-au putut uita niciodată pe bărbatul din Galileea care a îndurat suferințe trupești, care a cunoscut îndoiala și ispita, care s-a făcut frate și pildă pentru toți cei aflați în suferință. Ei știau că Iisus a plâns.⁵

Timp de două milenii, creștinii au încercat în repetate rânduri să lămurească eternul conflict dintre hristologia de sus și cea de jos, dar în timpul sinoadelor din secolul al V-lea, dezbaterile a vizat însăși esența creștinismului. Vreme de câteva decenii ale acelei epoci, a părut aproape inevitabil că Biserica ar putea renunța la credința în natura omenească a lui Hristos și să-l privească covârșitor ca pe o ființă dumnezeiască.⁶

Lăsând laoparte detaliile, povestea este destul de simplă. Dincolo de toate disputele teologice se ascundea rivalitatea acerbă dintre marile patriarhii ale Bisericii, Alexandria și Antiohia, având Constantinopol ca

principal câmp de luptă. Antiohia pune accentul pe realitatea naturii umane a lui Hristos, Alexandria respingea orice formulă care separa umanul de divin. În anul 420 al secolului al V-lea, călugărul Nestorie, ajuns arhiepiscop al Constantinopolului, a adus cu el aici învățătura antiohiană, după care a urmat dezastrul. La Sinodul I Ecumenic de la Efes din 431, Nestorie a fost condamnat pentru că învăța doctrina celor două naturi, care separa divinul de uman.⁷ (Vezi anexa la acest capitol, „Marile Sinoade ale Bisericii”.)

După îndepărtarea lui Nestorie, apărătorii naturii unice au încercat cu o putere reînnoită să obțină recunoașterea învățăturii lor, bucurându-se și de sprijinul puternic al patriarhilor Alexandriei. În anul 449, susținătorii naturii unice au dat o „lovitură de stat” la Sinodul al II-lea Ecumenic de la Efes – „Sinodul tâlhăresc” –, proclamând corectitudinea doctrinei lor, toate ducând practic la ruperea relațiilor cu papalitatea de la Roma. În următorii doi ani, acești ortodocși/catolici au cunoscut o revenire fulminantă. Mai întâi de toate, aceștia s-au unit în jurul unui singur text, mesajul Papei Leon, cunoscut sub numele de „Tomos”. Resurrecția lor politică a culminat cu Sinodul Ecumenic de la Calcedon din 451, care a recunoscut Tomosul ca pe un îndrumar autentic al hristologiei. Treptat, vreme de un veac, Calcedon a devenit piatra de temelie a ortodoxiei imperiului.⁸

La câteva decenii după sinod, un scriitor din Occidentul latin a sintetizat hotărârile Sinodului de la Calcedon într-o serie de afirmații teologice, ajungând la o concluzie neliniștitoare. După ce oferă o descriere detaliată a hotărârilor de la Calcedon, așa-numitul Crez Atanasian (care de fapt nu are nimic de-a face cu Sfântul Atanasie) afirmă: „Oricine dorește să fie mântuit, înainte de toate, trebuie să țină credința catolică.” Sensul exact este următorul: mântuirea ta veșnică depinde de mărturisirea fidelă a dreptei credințe, adică definiția stabilită în 451.⁹ (Vezi Tabelul 1.)

Pe deasupra, este necesar ca, pentru mântuirea veșnică, omul să creadă, de asemenea, cu statornicie în Întruparea Domnului nostru Iisus Hristos.

Căci dreapta credință este ca noi să credem și să mărturisim că Domnul nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu este Dumnezeu și om.

Dumnezeu de natura Tatălui, născut înainte de întemeierea lumii, și om după natura mamei Lui, născut în lume.

Dumnezeu desăvârșit și om desăvârșit: cu suflet rațional și carne omenească. Egal cu Tatăl după natura sa dumnezeiască și mai mic ca Tatăl după natura sa omenească.

Care deși este Dumnezeu și om, totuși nu sunt doi, ci un Hristos.

Unul nu prin convertirea Dumnezeirii în trup, ci prin luarea (asumarea) omenescului în Dumnezeire.

Unul, pe de-a-ntregul, nu prin amestecarea naturii, ci prin unirea Persoanei.

Căci așa cum sufletul rațional și carnea omenească alcătuiesc un singur om, tot așa Dumnezeu și omul sunt una în Hristos.

...Aceasta este credința catolică pe care oricine nu o crede drept și tare, acela nu se poate mântui.

SURSA: J. N. D. Kelly, *The Athanasian Creed*, Harper and Row, New York, 1964.

Astfel, Sinodul I Ecumenic de la Efes și Sinodul de la Calcedon au definit structura teologiei creștine până în zilele noastre, afirmând că, din înțelegerea dreaptă a lui

Hristos, nu poate lipsi nici latura dumnezeiască, nici cea omenească. Hristos nu își are obârșia *din* două naturi, ci a existat în două naturi. Așa cum scria Papa Leon, a fi flămând și însetat, a fi obosit și să-ți fie somn sunt în mod clar manifestări omenești, dar nu mai puțin evidentă este dumnezeirea lui Hristos, care putea să hrănească cinci mii de oameni, să meargă pe apă și să poruncească furtunii să se liniștească. Iisus-omul a plâns pentru prietenul său Lazăr, iar dumnezeiescul Hristos a rostit cuvintele care l-au înviat pe prietenul său din morți. Papa Leon conchide: „Căci umanitatea Sa, care este mai mică decât Tatăl, vine de la noi; dumnezeirea Sa, aceeași cu a Tatălui, o are de la Tatăl.” Suntem într-atât de obișnuiți cu triumful Calcedonului, încât aceste cuvinte din Tomos ne par o formulare simplă și chiar liniștitoare a credinței creștine. Cu toate acestea, Tomosul, deși autorul său a căutat o formulare obiectivă și echilibrată, a stârnit proteste vehemente în cele mai vechi centre ale credinței creștine.¹⁰

Și dacă Dumnezeu ar fi unul dintre noi?

Confruntarea în jurul chestiunii naturilor ne modelează concepțiile fundamentale despre lume. Cei care îl privesc pe Hristos exclusiv prin prisma divinității sale cu greu sunt dispuși să vadă ceva bun în lumea materială și, de obicei, pun în contrast o lume spirituală absolut bună cu o creație materială total coruptă. Însă cel care crede în Hristos ca om este mai dispus să vadă bunătatea potențială a lumii materiale. Deși (socotesc) lumea aceasta ca fiind adânc cufundată în păcat, există cel puțin posibilitatea de a fi izbăvită. Credința în Întrupare duce la o viziune sacramentală. Potrivit Papei Leon, negarea celor două naturi atrage după sine erori teologice și mai grave: „orbirea lor i-a aruncat într-un asemenea abis, încât atât Patimile Domnului, cât și Învierea Lui sunt fără temei pentru ei. Ambele sunt puse sub

semnul întrebării dacă nu credem că Mântuitorul a împărtășit și natura noastră trupească.” Faptele materiale duc la izbăvirea lumii materiale.¹¹

Prin urmare, în centrul polemicilor din secolul al V-lea s-a aflat problema ispășirii, iar fără această idee, creștinismul s-ar fi dezvoltat cu totul altfel. Creștinii au cumpănit mult timp asupra semnificației morții lui Hristos și, chiar dacă Bisericile au înțeles-o în moduri diferite, cele mai multe dintre ele sunt de acord că Hristos a împărtășit natura umană a lumii și că acest lucru i-a permis să izbăvească omenirea prin moartea sa jertfelnică. Doctrina izbăvirii are sens doar dacă Hristos a fost pe deplin om, adică a avut un trup din carne și, mai mult, a avut voință și minte de om. Așa cum scrie Părintele Bisericii Grigore de Nazianz, „Dacă cineva crede în Hristos ca într-un om fără minte omenească, el însuși este fără de minte și nevrednic de mântuire. Căci ceea ce Hristos nu a asumat, nu a vindecat.”¹²

Dar tocmai această asociere a lui Hristos cu umanitatea i-a tulburat pe cei care credeau într-o singură natură. Dacă Hristos nu ar fi Dumnezeu deplin, susțineau ei, moartea sa nu ne-ar putea mântui. Mai mult, Hristos a venit să ne aducă nu doar mântuirea, ci și îndumnezeirea, o perspectivă care este încă importantă pentru unele Biserici Răsăritene, inclusiv pentru Biserica Ortodoxă. După cum a afirmat marele episcop alexandrin Atanasie al Alexandriei în secolul al IV-lea, Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om pentru ca noi să devenim dumnezei, și numai în plinătatea sa dumnezeiască Hristos a putut împărtăși această dumnezeire credincioșilor săi. Aceasta a fost o făgăduință minunată.¹³

Lecciónile morale pe care credincioșii le desprind din viața și moartea sa se întemeiază, de asemenea, pe o înțelegere a naturii umane a lui Hristos. Într-o parte se aflau apărătorii naturii unice, cum era Apolinarie, care îl priveau pe Hristos ca pe un fel de robot controlat de sus de către Logos: un Hristos ca acesta nu putea fi cu adevărat ispitit,

nu putea avea parte de dileme morale și nu putea învinge tentațiile răului. *Firește*, Apolinarie socotea că Dumnezeu era capabil să țină piept ispitei și păcatului, dar ce importanță are aceasta pentru noi? Dacă Apolinarie are dreptate, nu ne rămâne decât să ne închinăm în fața eroului dumnezeiesc fără pereche care a venit să ne elibereze de puterile întunericului care țin lumea în robie. Cu toate acestea, adevărații susținători ai celor două naturi, cum ar fi Pavel din Samosata, care a trăit în secolul al III-lea, propovăduiau ceva cu totul diferit. Potrivit învățăturii lor, omul Iisus a devenit Hristos atunci când Duhul Sfânt s-a pogorât peste el și, astfel, a devenit dumnezeiesc în mare parte grație curăției și sfințeniei vieții sale. Pavel propovăduia că acei credincioși simpli pot și trebuie să-l imite pe Iisus.¹⁴

Astfel de preocupări morale erau deosebit de importante pentru teologii școlii antiohiene, aflați în prima linie a luptătorilor la debutul războaielor pentru Iisus. Deși respingeau concepțiile rudimentare privind despărțirea unei naturi de cealaltă, aceștia au ținut să apere prezența voinței umane în Hristos. În opinia lor, Hristos s-a împotrivit în chip activ ispitei și a căutat să înfăptuiască binele, pentru ca apoi să-și ispășească păcatul atât prin moartea sa, cât și prin pilda faptelor sale bune. Astfel, el a arătat oamenilor simpli calea spre mântuire și a oferit naturii umane posibilitatea de a se înălța până la dumnezeire. Ca să folosesc titlul uneia dintre cele mai cunoscute cărți creștine din toată istoria, putem spune că „a-l imita pe Hristos” nu este doar posibil, ci și necesar. Atunci când teologii liberali din ziua de azi susțin că imaginea divină prea exaltată a lui Iisus face ca învățăturile sale morale să fie inaccesibile, ei reînvie una dintre cele mai vechi dispute ale creștinătății.¹⁵

Această dezbatere nu privește doar teologia, ci și ceea ce numim lumea reală – deși teologii vremii ar fi spus, fără îndoială, că termenul se referă doar la cele cerești, nu la această viață trecătoare. Amintirea unui Iisus uman a

inspirat, de-a lungul istoriei apusene, numeroși oameni, bărbați și femei, să-l imite, fie prin activism, fie prin reforme politice, fără a mai pomeni de căutările mistice și artistice. În timpuri relativ recente, cei care propun teologia eliberării au vorbit despre un Iisus care s-a golit pe sine cu desăvârșire de slava și privilegiile sale dumnezeiești și a pășit pe pământ ca unul dintre cei mai sărmani și mai disprețuiți dintre oameni. El este deopotrivă o pildă pentru cei săraci și conducătorul lor în lupta pentru dreptate. Așa cum Charles Sheldon a argumentat cât se poate de convingător în romanul său din 1897, *In His Steps*, în care se vorbește despre o reformă socială radicală, creștinii ar trebui să-și pună întrebarea: „Ce ar face Iisus?” Desigur, nenumăratele eșecuri din istoria creștinismului arată că credincioșii nu și-au pus această întrebare sau nu au fost întotdeauna în stare să răspundă corect la ea. Dar cel puțin aspirația de a face asta nu a pierit niciodată.

Ne putem gândi și la o altă întrebare etică: de unde știm câtă valoare să dăm cuvintelor lui Hristos consemnate în Noul Testament? Pe cine auzim noi vorbind? De dragul simplității, să presupunem că Scriptura este fidelă în transmiterea spuselor lui Iisus, deși, desigur, acest lucru nu este întotdeauna așa. Când Iisus spune o pildă sau afirmă ceva, ce auzim: cuvinte care vin la propriu și direct de la Dumnezeu sau gândurile unui om supus limitelor timpului și locului său? Să luăm câteva exemple concrete: dacă Iisus a vorbit cu autoritate divină, atunci credincioșii ar trebui să țină seama cât se poate de serios de cuvintele sale despre deosebirea radicală dintre lumină și întuneric și să creadă în existența diavolului și a demonilor la propriu. Recunoscându-l pe Hristos ca om, credinciosul nu desconsideră sau respinge învățătura sa, dar trebuie să se gândească mai mult la autoritatea acestor cuvinte și la modul în care pot fi aplicate în contextul actual.

Este Hristos divin sau divino-uman? Pentru a înțelege mai bine aceste două demersuri, se cuvine să ne punem întrebarea: ce anume se temeă fiecare dintre părți să piardă dacă oponentii ei triumfau? În centrul credinței amândurora se afla unul dintre numele atribuite lui Iisus, Emanuel, adică *cu noi este Dumnezeu*. Fiecare, în felul său, se temeă de o teologie care să îngreădească posibilitatea oamenilor de a ajunge la plinătatea dumnezeirii, dar fiecare parte avea propria soluție la această problemă. Din perspectiva antiohiană, credința într-o singură natură, care îl făcea pe Hristos pe deplin divin, îl separa de umanitate și îl făcea în toate privințele diferit de om. Această credință a dus, printre altele, la concluzia înfiorător de absurdă că Dumnezeu Creatorul suferă și moare, adică, teologic vorbind, este „supus patimilor”. Apărătorii credinței într-o singură natură, pe de altă parte, doreau ca nimic să nu pună la îndoială natura legăturii strânse dintre Dumnezeu și umanitate. Această legătură trebuie să fie o unire deplină, nu o suprapunere parțială sau o legătură întâmplătoare. Ei se temeau că o teologie străină ar fi putut fragiliza imaginea lui Hristos și l-ar fi făcut ceva mai puțin decât manifestarea lui Dumnezeu în noi. Ambele părți urmăreau același țel, dar mergeau spre el pe drumuri complet diferite.¹⁶

Hristos Cel Viu

Păstrarea credinței în Hristos ca om a împiedicat, totodată, retragerea divinului într-un tărâm supranatural străin și greu de imaginat. Dacă Hristos a fost un om pe nume Iisus, atunci s-a născut într-un timp și într-un loc anume și a fost evreu. Chiar și Papa Leon, care îi privea pe evrei și iudaismul cu mare dispreț, a afirmat că Iisus era temeinic înrădăcinat în moștenirea sa evreiască și în lumea Vechiului Testament. Genealogiile cuprinse în Evangheliile – lista părinților și a descendenților lor, la lectura cărora cititorul modern adoarme